

Tööturu riskirühmad: mitte-eestlased

Alates 2006. a 1. jaanuarist kehtib Eestis uus tööturuteenuste ja -toetuste seadus. Selles seaduses on välja toodud mitu töötute riskirühma, kellel tööturule sisene mine valmistab suuremaid raskusi võrreldes teiste töötutega. Käesolev teemaleht kirjeldab põhjalikumalt üht riskirühma ja toob ühtlasi välja peamised takistused, mis nende inimeste jaoks töö leidmise keerulisemaks muudavad ning miks sellele riskirühmale erilist tähelepanu peaks pöörama. Samuti annab teemaleht lühikese ülevaate Tööturuameti poolt pakutavatest teenustest.

Riskirühma määratlus ja kirjeldus

Enamikus riikides on võrreldes põhirahvusega teiste rahvusgruppide olukord tööturul mõnevõrra keerulisem, millest tulenevalt on nad poliitikakujundamise mõttes eraldi sihtgrupp (riskigrupp), kellele erilist tähelepanu pöörata. Rahvastikurühmade eristamise aluseks on mitmeid formaalseid võimalusi (nt kodakondsus, päritolu (sünniriik), rahvus ning keeleoskus). Eri uuringutes ning tööturupoliitika sihtgruppide määramistes võibki seega kohata eri definitsioone. Sõltumata konkreetsest määramisest on nende gruppide peamised probleemid tööturul sarnased — eelkõige vähesest keeleoskusest tulenevad raskused, põhirahvusega võrreldes nõrgemad sotsiaalsed võrgustikud ja selliste võrgustike väiksem hulk, erinevad hoiakud ja suhted eri rahvastikugruppide vahel.

Tööturuteenuste ja -toetuste seadus käsitleb ühe riskigrupina inimesi, kelle tööleasumine on takistatud seetõttu, et nad ei oska eesti keelt. Kuna aga keeleoskus on seotud ka inimese päritolu ja rahvuskuuluvusega, siis

tuleb sihtgrupist parema tervikpildi saamiseks arvestada ka teiste liigitusviisidega. Järgnevalt on seetõttu käsitletud Eesti elanikkonna rahvuslikku koosseisu eri määramisviiside alusel, on toodud hinnangud sihtgrupi suuruse ja muude iseloomulike näitajate osas lähtuvalt konkreetsest määramisest ning selgitatud seoseid eri definitsioonide vahel.

Kodakondsus

Kodakondsus ja töötamise õiguslikud alused

Eri kodakondsusega inimestel on tööturul teatud määral eri õigused. Kodakondsuse alusel eristuvad seadusandluse mõttes Eestis kolm suuremat gruppi: esiteks Eesti kodanikud, teiseks Euroopa Liidu ja Euroopa Majanduspiirkonna liikmesriikide ning Šveitsi konföderatsiooni kodanikud¹ ning kolmandaks muude (nn kolmandate) riikide kodanikud ja kodakondsuseta isikud².

¹ Vajasid kuni 2004. aasta 1. maini Eestis töötamiseks elamisloa töötamiseks või tööloa, nüüd võivad aga Eestis töötada elamisloa alusel või hooajatöödel ilma elamisloata (Euroopa Liidu kodaniku seaduse kavandatavate muudatuste kohaselt ei pea EL-i kodanikud tulevikus enam ka elamisloa taotlema, vaid võivad piirduda elukoha registreerimisega).

² Muude riikide kodanikud või kodakondsuseta isikud vajavad Eestis töötamiseks kas alalist elamisloa, elamisloa töötamiseks, tööloa või peavad töötamise registreerima seaduse või välislepinguga ettenähtud juhtudel.

Otseselt on töötamise õigus kodakondsusega seotud vaid avalikus teenistuses – teatud avaliku teenistuse ametikohtadel, kus teostatakse avalikku võimu ja kaitstakse avalikku huvi, on õigus töötada vaid Eesti kodanikel³. Muudele avaliku teenistuse ametikohtadele võib tööle võtta ka teiste Euroopa Liidu liikmesriikide kodanikke. Kolmandate riikide kodanikke ja kodakondsuseta isikuid avalikku teenistusse tööle ei võeta. Ülejäänud töö- või ametikohtadel töötamise puhul pole kodakondsus tähtis, oluline on vaid, et inimesel oleks Eestis töötamiseks õiguslik alus, mis võib kodakondsusest sõltuvalt mõnevõrra erineda.

Euroopa Liiduga liitumise ning kiire majanduskasvuga seoses võib ennustada Eestisse elama asuvate välismaalaste (nn uusimmigrantide) arvu tõusu.

Kodakondsus- ja Migratsiooniameti andmed kehtivate Eesti elamislubade kohta lubavad üldjoontes hinnata, kui palju on Eestis inimesi, kes peavad töötamiseks ning tööturu-teenuste saamiseks täitma mingeid eritingimusi võrreldes kodanikega. 2006. aasta algul oli kehtivaid elamislubasid kokku 243 796, neist 207 448 (85%) alalised⁴ ja 36 348 (15%) tähtajalised elamisload⁵. Kehtivaid töölubasid oli 2006. aasta algul 8214 (need on inimesed, kes elavad Eestis lühiajaliselt mingil muul alusel kui töötamine ja kes lisaks sellele omavad õigust ja soovivad ka töötada), kehtivaid elamislube töötamiseks ja ettevõtluseks oli vastavalt 2519 ja 414 (need on inimesed, kes on Eestisse tulnud just töötamise eesmärgil). Lühiajalise töötamise (kuni 6 kuud aasta jooksul) taotlusi esitati 2005. aastal 396⁶ (Kodakondsus- ja Migratsiooniamet, 2006).

Rahvastiku kodakondsuskoosseis⁷

2000. aasta rahvaloenduse andmetel jagunes valdav osa Eesti elanikest (98,7%) kodakondsuse järgi kolme suuremasse rühma — Eesti kodanikud (1 095 743 inimest ehk 80% kogurahvastikust), Venemaa kodanikud (86 067 ehk 6,3%) ning määramata kodakondsusega isikud⁸ (170 349 ehk 12,4%). Kõiki teisi (sh teadmata kodakondsusega isikuid) oli kokku vaid 1,3%. Tänapäevaks on tänu naturalisatsiooni kasvavale tempole Eesti kodakondsusega inimeste osakaal mõnevõrra suurenenud. Võrreldes enamiku teiste Euroopa riikidega, kus kodanike osatähtsus on üle 90%, on Eestis oma riigi kodanike suhe kogurahvastikku siiski märgatavalt väiksem. (Statistikaamet, 2005).

Riigi kodakondsuskoosseis seondub omakorda välispäritolu (välisriigis sündinud) elanike arvukuse ja nende lõimitusega ühiskonda. Arvestades välispäritolu elanike hulka⁹ võib Eestit lugeda oluliseks immigratsioonimaaks (Eestis sündinud Eesti kodakondsusega elanikud moodustavad 73% kogu rahvastikust).

Olukord tööturul kodakondsuse lõikes

Kui enamikus teistes Euroopa riikides on mitte-kodanikud põhirahvastikust keskmiselt nooremad ning seetõttu on nende seas ka aktiivset tööjõudu rohkem, siis Eestis, kus mitte-kodanike osatähtsus on suurem keskealiste ja nooremas pensionieas isikute hulgas, on kodanike ja mitte-kodanike majan-

³ Avaliku teenistuse seadus § 14

⁴ Alaline elamisluba annab õiguse töötada

⁵ Õiguse töötamiseks annavad tähtajaline elamisluba töötamiseks ning tähtajaline elamisluba ettevõtluseks. Muul alusel antud tähtajaline elamisloa omanikud peavad töötamise õiguse saamiseks taotlema eraldi tööloa.

⁶ Lühiajaliselt (kuni 6 kuud aasta jooksul) võib välismaalane teatud juhtudel Eestis töötada ilma elamisloata töötamiseks või tööloata kui tal on seaduslik alus Eestis viibimiseks. Töötamine tuleb sel juhul registreerida Kodakondsus- ja Migratsiooniametis.

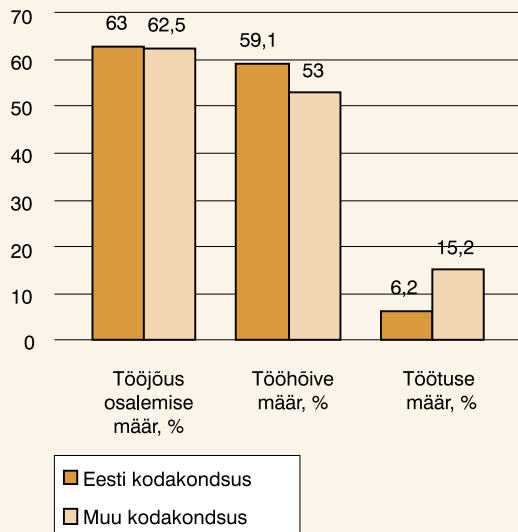
⁷ Rahvastiku kodakondsuskoosseisust Eestis ja teistes Euroopa riikides 2000/2001 aasta rahvaloenduste andmetel annab ülevaate Statistikaameti vastavasisuline teemaleht [<http://www.stat.ee/170159>].

⁸ Valdavalt välismaalase passi ehk nn halli passi omanikud ning lapsed, kes ei ole Eesti kodanikud ning kelle vanematel ei ole ühegi välisriigi kodakondsust.

⁹ Üldiselt loetakse välispäritolu rahvastiku hulka peale välisriikides sündinute ka nende teine põlvkond, kes on sündinud juba elukohariigis.

Joonis 1. 15–74-aastaste hõiveseisund kodakondsuse¹⁰ lõikes, 2005

Allikas: Eesti tööjõu-uuring

duslik aktiivsus suhteliselt sarnane (joonis 1). Samas on töötute osatähtsus tööjõus traditsiooniliselt suurem just mitte-kodanike hulgas, seda nii Eestis kui mujal. 2005. aastal oli Eestis muu kodakondsusega inimeste töötuse määr rohkem kui kaks korda suurem võrreldes kodanikega.

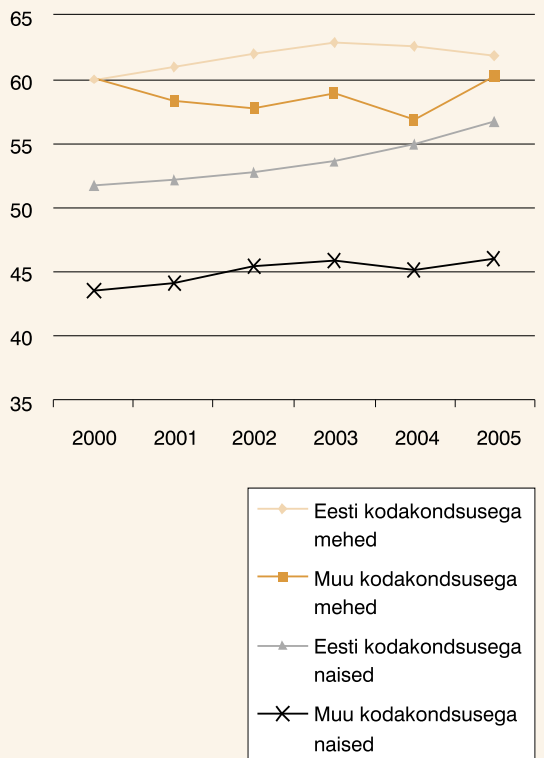
Viimaste aastate positiivsed arengud tööturul (üldine tööhõive kasv ja töötuse vähenemine) on mitte-kodanikke vähem puudutanud. Eestis elavate muu kodakondsusega inimeste hõive on kasvanud ja töötus vähenenud aeglasemas tempos kui Eesti kodanikel.

Jooniselt 1 nägime, et tööjõus osalemise määr ei erine oluliselt Eesti ja muu kodakondsusega inimeste lõikes. Samas tulevad olulised erisused välja soo lõikes. Kui meeste majanduslik aktiivsus ning hõive on võrreldes naistega olnud traditsiooniliselt kõrgemad sõltumata kodakondsusest, siis need erinevused on väiksemad Eesti kodakondsusega inimeste puhul. Ehk kõige halvemas olukorras tööturul on mitte-eesti kodakondsusega naised, kellest hõivatuid oli 2005 aastal vaid 46%, samal ajal

kui Eesti kodakondsusega naiste hõive määr oli 56, 7% ning muu kodakondsusega meestest olid hõivatud 60, 3% (joonis 2).

Joonis 2. 15–74-aastaste tööhõive määr (%) kodakondsuse ja soo lõikes, 2000–2005

Allikas: Eesti tööjõu-uuring

Kodakondsus ja keeleoskus

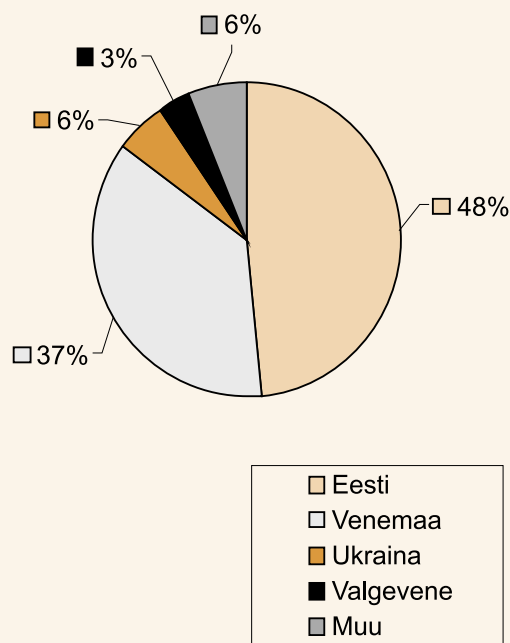
Kuigi üldiselt ei pruugi keeleoskus ja kodakondsus olla üheselt seotud, on uuringud näidanud, et just sõltuvalt kodakondsusest on mitte-eestlaste keeleoskuse tase väga erinev. Näiteks on Eesti kodakondsusega mitte-eestlaste keeleoskus muu kodakondsusega mitte-eestlastega võrreldes tunduvalt parem (71% aktiivseid keeleoskajaid), seda eriti noorte hulgas (83% aktiivseid keeleoskajaid). Samal ajal määratlemata kodakondsusega mitte-eestlaste hulgas on aktiivselt eesti keelt oskajaid 25% ning Venemaa kodakondsusega inimeste hulgas vaid 5% (Proos, 2005).

Eestis elavate muu kodakondsusega inimeste hõive on kasvanud ja töötus vähenenud aeglasemas tempos kui Eesti kodanikel.

¹⁰ Siin hõlmab „muu kodakondsus” ka määramata kodakondsusega inimesi.

Joonis 3. Mitte-eestlased sünniriigi järgi, 31. märts 2000

Allikas: 2000/2001. aasta rahvaloendus

2000. aasta rahvaloenduse andmetel oli Eestis sündinuid kogu elanikkonnast 81%.

rahvastikurühmad ei kattu täielikult (Statistikaamet 2005). Ülejäänud elanikkond on sünniriigi alusel pärit valdavalt endise Nõukogu Liidu aladelt, sh kõige enam Venemaalt (ca 190 000 inimest ehk 14% rahvastikust), Ukrainast ja Valgevenest ning teistest riikidest juba oluliselt vähem. Seejuures erinevate rahvusgruppide lõikes sünniriigi andmeid vaadates näeme, et Eestis elavatest ca 400 000 muust rahvusest inimestest peaaegu pooled (48%) on sündinud Eestis (joonis 3). Seega moodustavad ka mitmenda põlve immigrandid olulise rühma vaadeldava rahvusvähe-muse sees.

Nn uus-immigrantide (ehk pärast taasiseseisvumist Eestisse elama asunud välispäritolu immigrandid) arv Eestis on väga väike ning nende toimetulekust tööturul ei ole eraldi uuringuid tehtud. Euroopa Liiduga liitumise ning kiire majanduskasvuga seoses võib aga edaspidi ennustada just selle grupi osakaalu kasvu, mis muudab mitte-eestlaste koosseisu Eestis kindlasti mitmekesisemaks.

Päritoluriik

ÜRO poolt soovitatud definitsiooni kohaselt loetakse migrantideks inimesed, kes on vahetanud oma tavapärase elukohariiki, seejuures eristades lühiajalist (kestusega kolm kuud kuni aasta) ja pikaajalist migratsiooni (kui teise riiki asutakse elama kauemaks kui üheks aastaks)¹¹. Viimasel ajal on migratsiooni uurimisel kasutatud ka järgmist definitsiooni: isikud, kes on sündinud välismaal või kelle vanemad ja/või vanavanemad on sündinud välismaal. Selline käsitlusviis võimaldab uurida ka teise ja kolmanda põlvkonna migrante ja nende hakkamasaamist tööturul (Thorogood, 2005).

2000. aasta rahvaloenduse andmetel oli Eestis sündinuid kogu elanikkonnast 81% (ca 1,1 miljonit inimest), mis on võrreldav Eesti kodakondsusega inimeste arvuga, kuigi need

Alates 1997. aasta juulist, mil jõustus pagulaste seadus, kuni 2005. aasta lõpuni on Eestis varjupaika taotlenud 105 välismaalast. Varjupaiga on Eestis saanud 4 välismaalast ja täiendava kaitse 10 välismaalast. Praegu võivad Eestis töötada vaid varjupaiga saanud isikud ehk pagulased, mitte aga varjupaigataotlejad. Kuna neid on vähe, ei ole meie tööturusteem suurema hulga pagulaste töö leidmise küsimustega seni kokku puutunud. 2006. aasta suvel jõustuva välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seaduse alusel saavad töötamise õiguse ka varjupaigataotlejad, kes on Eestis viibinud vähemalt ühe aasta ning kelle suhtes ei ole neist sõltumatutel põhjustel otsust tehtud. Seetõttu on võimalik tulevikus vastavate klientide hulga mõningane kasv peamiselt Tööturuameti Ida-Virumaa (Ida-Virumaal asub varjupaigataotlejate vastuvõtukeskus) ja Tallinna osakondades.

¹¹ United Nations. (1998). Recommendations on Statistics of International Migration — Revision 1. Statistical Paper Series M, No. 58, Rev. 1.

Rahvus

Rahvuse all peetakse silmas etnilist päritolu, mis määratakse inimese enesemääramise põhjal. Küsitlusuuringute (nt Eesti tööjõu-uuring) põhjal avaldatavas statistikas jaotatakse elanikkond enamasti rahvuse põhjal kahte suuremasse gruppi: eestlased ja mitte-eestlased, kusjuures viimaste hulka loetakse kõik muudest (va Eesti) rahvustest inimesed. Erinevaid mitte-eesti rahvusgruppe käsitletakse koos eelkõige seetõttu, et eri rahvustest inimesi langeb valimisse liiga vähe selleks, et tulemusi oleks võimalik kogu elanikkonnale laiendada. Samas avaldatakse kogu populatsiooni hõlmava rahvaloenduse ja eri registreeritud (rahvastikuregister, KMA) kogutavaid andmeid kõigi või suuremate rahvusgruppide lõikes.

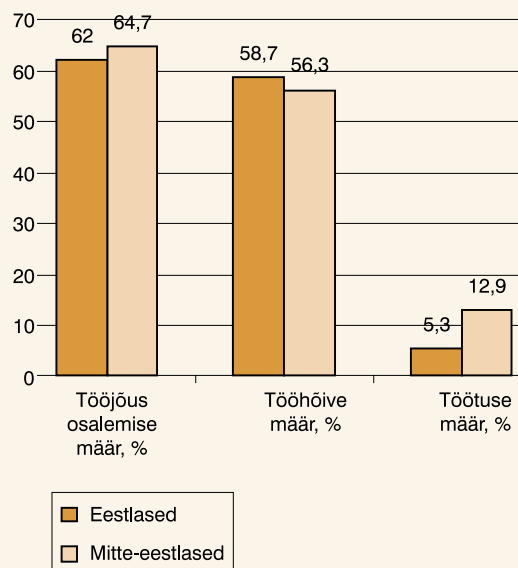
Eesti rahvuseline koosseis moodustub kahest suuremast rahvusgrupist – 2000. aasta rahvaloenduse andmetel kuulus kogurahvastikust (1,37 miljonit) ca 2/3 (68%) ehk pisut alla miljoni elaniku põhirahvuse ehk eestlaste hulka ning suuruselt järgmine grupp (26%) on vene rahvusest inimesed (ca 350 000) ning ülejäänud rahvused (nt ukrainlased, valgevenelased ja soomlased) on esindatud vaid marginaalselt. Seejuures tööealisi (15–74-a) elanikke oli 2005. aastal kokku 1 048 600, kellest 699 100 (66,7%) olid eestlased ja 349 400 mitte-eestlased.

Olukord tööturul rahvuse lõikes

Jooniselt 4 näeme, et mitte-eestlaste tööjõus osalemine on suurem kui eestlastel ning hõive ja töötuse määrades on rahvuslised erinevused väiksemad kui kodakondsuse lõikes (vt ka joonist 1). See on selgitatav sellega, et ühelt poolt ei ole tegemist kattuvate gruppidega (mitte-eestlaste seas on nii Eesti ja Vene kodakondsusega kui kodakondsuseta inimesi)¹² ning teiselt poolt on tegemist sisulise erinevusega, kuna seadustest tulenevalt on muu kodakondsusega ning kodakondsuseta inimestel takistusi tööturule sisenemisel rohkem.

Joonis 4. 15–74-aastaste hõiveseisund rahvuse¹³ lõikes, 2005

Allikas: Eesti tööjõu-uuring

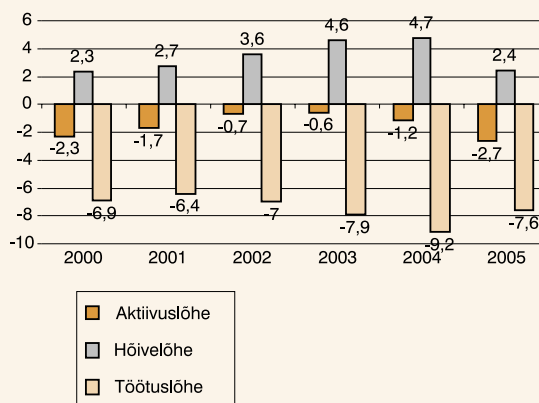

Rahvuse all peetakse silmas etnilist päritolu, mis määratakse inimese enesemääramise põhjal.

Mitte-eestlaste hõive määr, mis on viimastel aastatel võrreldes eestlaste hõivega aeglaselt kasvanud, tegi suurema hüppe 2005. aastal, vähendades eestlaste ja mitte-eestlaste hõivelõhet 2,4 protsendipunktini (vastavalt 58,7% ja 56,3%) võrreldes 4,7 protsendipunktiga 2004. aastal. Samuti vähenes 2005. aastal eestlaste ja mitte-eestlaste töötuselõhe, mis 2004. aastaks oli tõusnud 9,2 protsendipunktini (joonis 5).

Joonis 5. 15–74-aastaste eestlaste ja mitte-eestlaste tööturulõhed¹⁴ 2000–2005, protsendipunkti

Allikas: Eesti tööjõu-uuring

¹² 2000. aasta rahvaloenduse andmetel on 40% mitte-eestlastest Eesti kodakondsusega, 20% Vene kodakondsusega, 2% mõne muu riigi kodakondsusega ning 38%-l on kodakondsuseta määratlemata kodakondsus.

¹³ Mitte-eestlaste hulka on arvestatud kõik teised rahvused peale eestlaste.

¹⁴ Siin on tööturulõhed arvatud eestlaste ja mitte-eestlaste vastavate näitajate vahena.

Kui tööjõus osalemise ja hõive puhul on soolised erinevused olulisemad kui rahvuselised, siis töötuse määr on viimastel aastatel olnud mitte-eestlastel kõrgem kui eestlastel sõltumata soost.

Kui tööjõus osalemise ja hõive puhul on soolised erinevused olulisemad kui rahvuselised (nii eestlaste kui mitte-eestlaste puhul on meeste majanduslik aktiivsus ja hõive suuremad kui naistel), siis töötuse määr on viimastel aastatel olnud mitte-eestlastel kõrgem kui eestlastel sõltumata soost. Sealjuures eestlastest meeste puhul on töötus suuremaks probleemiks kui naistel, mis ühelt poolt võib olla tingitud meeste suuremast aktiivsusest aga teiselt poolt on ka just eestlastest meeste hõive viimasel kahel aastal kahanenud (samamoodi eestlastest naiste ja mitte-eestlaste hõivemäär on viimastel aastatel tõusnud).

Eesti keele oskus

Kuidas määratleda sihtrühma, kelle tööelus osalemist takistab eesti keele oskuse puudumine? Kõige täpsema hinnangu saaks anda mõne küsitlusuuringu põhjal, kus seda teemat on üksikasjalikumalt uuritud. Hetkel saame kasutada andmed, mis võimaldavad anda vaid kaudseid hinnanguid selle sihtrühma suuruse ja koosseisu kohta.

Keeleoskuse kohta kogutakse andmeid rahvaloendusega ning eri registrites ja küsitlusuuringutes enamasti emakeele (harvemini peamise suhtluskeele või koduse keele) alusel, mis samas ei võimalda hinnata keeleoskuse taset ega seda, kas puudulik keeleoskus põhjustab inimesele probleeme tööturul. 2000. aasta rahvaloenduse andmetel elas Eestis 1 370 052 inimest, neist 941 543 (69%) emakeeleks oli eesti keel, 413 137 (30%) inimese emakeeleks oli vene keel. Seega umbes 30% Eesti elanikest ei räägi riigikeelt emakeelena — need on inimesed, kel ebapiisava keeleoskuse tõttu võib esineda probleeme tööturul.

Eesti tööjõu-uuringus küsitakse inimeste esimest ja teist kodust keelt ning ülejäänud keelte osas (juhul kui inimene lisaks kodusele keelele veel mõnd keelt rohkem või vähem oskab) küsitakse hinnangut keeleoskuse kohta kolmetasemelisel skaalal: 1) oskan rääkida ja

kirjutada, 2) oskan igapäevase suhtlemise piires rääkida ja 3) saan igapäevase suhtlemise piires aru. 2005. aastal Poliitikauuringute Keskuse Praxis läbi viidud indikaatorite arendamise uuringus¹⁵ võeti riskirühma määratlemise aluseks kahte viimasesse kategooriasse kuuluvad eesti keelt võõrkeelena kõnelevad inimesed eeldades, et need on inimesed, kellel võib keeleoskuse puudumine saada tööturul takistuseks (samamoodi ei ole ka see täpseks vasteks seadusest tulenevale definitsioonile).

Integratsiooni monitooringu raames on samuti mitte-eestlaste eesti keele oskuse taset regulaarselt uuritud, võimaldades vastajatel valida variantide „suhtlen hästi“, „suhtlen keskmiselt“, „suhtlen veidi“ ja „ei suuda üldse suhelda“ vahel. 2005. aasta integratsiooni monitooringu andmetel hindasid mitte-eestlaste oma keeleoskust ise järgmiselt: aktiivse keeleoskusega (suudavad suhelda „hästi“ või „keskmiselt“) oli 42% 15–74-aastastest mitte-eestlastest, ebakindla suhtlusoskusega (suhtlevad „veidi“) 33% ja keelt üldse mitte oskavaid 25%. Sama uuringu põhjal pidasid ca pooled vastajatest oma keeleoskust Eestis elamiseks piisavaks, aga teine pool mitte. Kuigi integratsiooni monitooringuga uuriti, kas keeleoskus on piisav igapäevaeluks ja toimetulekuks üldiselt, siis kaudselt näitab see ka inimeste kindlustunnet ja võimekust tööturul konkureerimiseks. Kokkuvõtvalt võib öelda, et kuigi keeleoskuse näitajad on viimase kümne aasta jooksul paranenud, jaguneb mitte-eesti kogukond (ca 350 000 tööealist inimest) siiski ka 2005. aastal kaheks enam-vähem võrdseks osaks lähtuvalt sellest, kas osatakse vajalikuks peetaval tasemel eesti keelt või mitte (Integratsiooni monitooring, 2005).

Eri lähenemised näitavad, et ühest viisi uuritava riskigrupi määratlemiseks ei ole lihtne leida. Seega vajaks riskigrupi suuruse täpsem piiritlemine ja määratlemise kriteeriumide väljatöötamine täiendavat andmete kogumist ning analüüsi.

¹⁵ Kallaste, E., Vörk, A., Leetmaa, R., Roosma, E-L. Töövaldkonna indikaatorite arendamine. Poliitikauuringute Keskus Praxis. Tallinn 2005.

Riskirühma peamised takistused tööturul

Sotsiaalministeeriumi toimetiste sarja teema- leht „Tööturu riskirühmad: pikaajaliselt töö- tud” (Sotsiaalministeerium, 2006) toob pika- ajalise töötuse ühe olulise põhjusena välja eesti keele mitteoskamise. Kuigi mitte-eestlased on olnud tööturul võrreldes eestlastega aktiivse- mad (eestlasi on mitteaktiivsete sh heitunute seas märgatavalt rohkem), siis samal ajal on eestlaste seas hõive olnud püsivalt kõrgem ja töötus madalam kui mitte-eestlastel ehk vii- mastel on raskem tööd leida ja hõives püsida. Nii erinevad eestlaste ja mitte-eestlaste pika- ajalise töötuse määrad mitmekordselt ning 2004. aastal moodustasid pikaajaliselt töö- tustest üle poole (64%) mitte-eestlased, seal- juures naistest koguni 72%. Mitte-eestlaste kõrget pikaajalist töötust seletatakse suures osas nende elukoha, riigikeele kasina oskuse ja vähese mobiilsusega. Näiteks Ida-Virumaa pikaajaliselt töötutest moodustavad mitte- eestlased 95% ja Tallinnas 86%. Eesti keele mitteoskamine võib olla takistuseks teistes maakondades töö leidmisel ning elukohava- hetust võivad takistada ka suured piirkond- likud erinevused kinnisvarahindades. Lisaks on aga ka muid aspekte, mis võivad erinevalt mõjutada eestlaste ja mitte-eestlaste konkurentsivõimet tööturul. Järgnevalt on toodud ülevaade peamistest probleemidest/kitsas- kohtadest, millega eelkõige mitte-eestlased tööturul kokku puutuvad.

Vähese keeleoskuse tõttu on tööturule sisenemine raskendatud

Riigikeele mitteoskamine on enamasti takis- tavaks teguriks nii tööturul kui ka muudes elusfäärides toimetulekul. Nagu eelpool öel- dud, on tööturuteenuste ja -toetuste seaduses riskirühmade määratlemisel ühe kriteeriu- mina aluseks võetud keeleoskus — vastavalt seadusele kuuluvad riskigruppi need töötud, kes ei oska eesti keelt ja kelle töölerakendu-

mine on selle tõttu takistatud. Kõikidel töö- kohtadel ei ole hädavajalik osata eesti keelt ning eri töökohtadel töötamiseks vajalik eesti keele oskuse tase on erinev.¹⁶ Seega ei kuulu nt vene keelt peamise suhtluskeelena kasu- tav inimene automaatselt riskigruppi, vaid sobiva abi pakkumisel tuleb hinnata erine- vaid aspekte (võõrkeelte oskust, hariduslikku tausta, sobivate tööpakkumiste olemasolu jms).

Eesti tööjõu-uuringust selgus, et eesti keelt mitteoskavate või ainult suhtlustasandil oska- vate inimeste hulgas oli 2003. aastal töötuse määr 15,5% (15–74-a), mis oli Eesti kesk- misest töötuse määrast 5,5 protsendipunkti suurem. Võrreldes keskmise hõivemääraga oli hõivatuid eesti keelt mittekõnelevate hul- gas 8,8 protsendipunkti võrra vähem. Samuti oli mitteaktiivsete osakaal tööjõus selles rüh- mas keskmisest suurem (6,1 protsendipunkti võrra) (Kallaste *et al.*, 2005).

Eesti keele oskuse olulisus võib erineda sõltu- valt elu- ja töökohast, erialast, vanusest jms. Piirkonnas, kus eesti keele kasutusvõima- lusi on suhteliselt vähe, võib ka keeleoskus tunduda vähem oluline. Näiteks Tallinnas ja Ida-Virumaal ei pruugi eesti keele oskus märkimisväärselt suurendada töö saamise võimalusi, samas Eesti piires tervikuna on keeleoskusel positiivne mõju tööturul hakka- masaamisele siiski olemas. Samuti parandab eesti keele oskus mitte-eestlaste väljavaateid tööturul eelkõige võrreldes eesti keelt mitte- valdavate rahvusaaslastega ja vähem võrrel- des eestlastega ning eesti keele õppimisel on suurem positiivne mõju kõrgemalt haritute puhul. Seetõttu oleks lühinägelik näha mitte- eestlaste tööle aitamise ainsa vahendina vaid sobiva keelekoolituse pakkumist, samas peab eesti keele (täiend)õpe olema paljudel juhtu- del kindlasti üks osutatav riskigruppi kuu-

Eestlaste seas hõive olnud püsivalt kõr- gem ja töötus madalam kui mitte-eestlas- tel.

¹⁶ Avalikus ja erasektoris töötamiseks vajalikud eesti keele nõuded on sätestatud keeleseaduse ja selle rakendusaktidega. Seejuures lähtutakse põhimõttest, et erasektoris töötamisel reguleeritakse keelekasutust, kui see on vajalik avalikes huvides (st ühiskonna turvalisuse, avaliku korra, avaliku halduse, rahvatervise, tervisekaitse, tarbijakaitse ja tööohutuse huvides).

luvale inimesele suunatud tööturumeetmete tervikpaketist.

Mitte-eestlastest noorte kõrge tööpuudus

Noorte (15–24-aastased) töötuse määr¹⁷ on enamikes riikides kõrgem kui keskmine töötuse määr. Eestis on noorte töötuse määr ligi kaks korda kõrgem kui keskmine töötuse määr. 2005. aastal kaasnes koos üldise töötuse langusega ka järsk noorte töötuse langus, mil töötus noorte seas langes võrreldes 2004. aastaga 21,7%-lt 15,9%-le. Samas toimus see langus peamiselt eesti rahvusest noorte töötute vähenemise arvelt, kelle töötuse määr langes 2004. aastaga võrreldes 17%-lt 9,5%-le, samal ajal kui mitte-eesti noorte töötus vähenes vaid 1,5 protsendipunkti ulatudes 29,4%-ni, mis kasvatas eesti ja mitte-eesti noorte töötuse erinevuse kolmekordseks (joonis 6).

Võrreldes eesti ja mitte-eesti noori hõive- seisundi¹⁸ järgi, selgub, et eestlaste hulgas on mitteamkiivseid rohkem ehk neid osaleb töö-

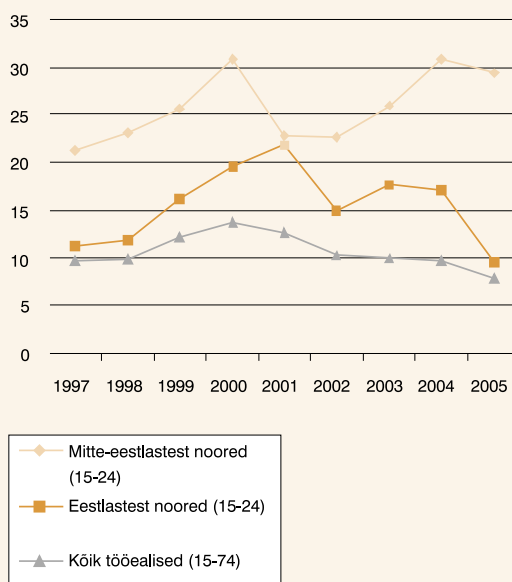
jõus vähem võrreldes mitte-eestlastega (joonis 7), mille üheks põhjuseks on asjaolu, et eesti noored on selles vanuses rohkem seotud ainult õpingutega.

Mitte-eestlastest noorte tagasihoidlikum osalemine hõives võib olla tingitud ka nende

Noorte (15–24-aastased) töötuse määr on enamikes riikides kõrgem kui keskmine töötuse määr.

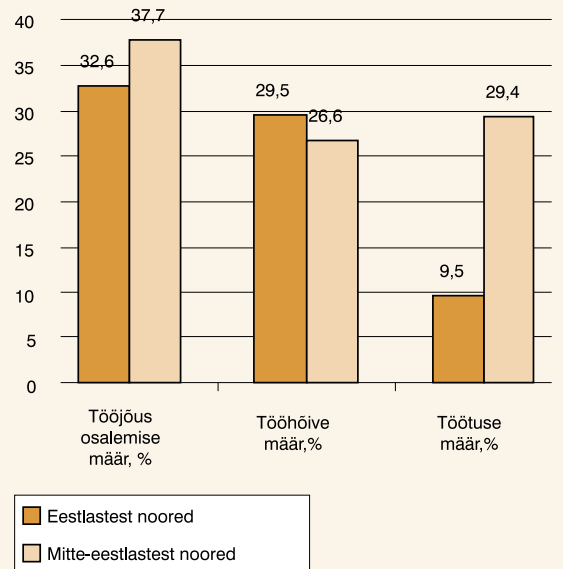
Joonis 6. Noorte töötuse määra dünaamika rahvuse lõikes 1997–2005, %

Allikas: Eesti tööjõu-uuring

Joonis 7. 15–24-aastaste hõiveseisundid rahvuse lõikes, 2005

Allikas: Eesti tööjõu-uuring

madalamast mobiilsusest võrreldes eestlastest eakaaslastega – nt on integratsiooni monitooringu andmeil mitte-eestlastest noored võrreldes eestlastega otsinud vähem lisateenistust (vastavalt 17% ja 36%), vähem välismaal töötanud (vastavalt 3% ja 8%) ning vähem elupaika muutnud (2% ja 18%) (Pavelson, 2005).

Mitte-eesti noorte seas on eestlastest laiemalt levinud ka narkomaania, aids ja prostitutsioon. Osaliselt on selle põhjuseks asjaolu, et mitte-eestlastest elanikkond elab peamiselt narkootikumide transiidi piirkondades, osaliselt aga kindlasti ka mitmesugused sotsiaal-majanduslikud tegurid. 2005. aastal süstlavahetuspunkti klientide seas läbi viidud uuringu tulemusena selgus, et mitte-eestlased moodustavad ligi 90% süstivatest narkomaa-

¹⁷ Noorte töötuse määr = noorte töötute osatähtsus tööjõust (töötajad + töötud) vanuses 15–24 a.

¹⁸ Vastavalt ILO definitsioonile eristatakse kolm hõiveseisundit: töötajad (hõivatud), töötud ja mitteamkiivsed (ei tööta ega otsi tööd).

nidest (Lõhmus ja Trummal, 2006). Samuti on vene noortel naistel suurem oht sattuda prostitutsiooniärisse — 2005. aastal läbiviidud uuringu põhjal on värbajate surve neile kaks korda tugevam kui eesti naistele, eriti vanuserühmas 15-29 (Pettai *et al.*, 2006).

Noored ja keeleoskus

2005. aasta integratsiooni monitooringust selgus, et tööturule siseneval vanuserühmal (20–29) on teistest mitte-eestlastest parem keeleoskus (72% on aktiivse keeleoskusega). Üle 30-aastaste mitte-eestlaste seas aga langeb aktiivne keeleoskus järsult. Seega on alla 30-aastaste põlvkond mitte-eestlaste kogukonna sisemises konkurentsivõimelises keeleoskuse seisukohalt tugevama positsioonil kui vanemad mitte-eestlased.

Kokkuvõttes võib öelda, et mitte-eesti noorte hulgas jätkub ning süveneb diferentseerumine. Võimekamad ja hõivesuutlikumad noored suudavad tööturul edukalt konkureerida eestlastega võrdselt, kuid samas on osa noori silmitsi probleemidega, mille lahendamiseks on vaja sotsiaal-, tervishoiu-, tööturu- jms poliitikaalaldkondade kompleksseid meetmeid.

Haridustaseme ja kvalifikatsiooni mittevastavus tööturu vajadustele

Uuringud näitavad, et nii eestlaste kui mitte-eestlaste edukust tööturul mõjutab kõige tugevamini haridus ning seda eriti noorte mitte-eestlaste puhul. Kui üldiselt on mitte-eestlaste olukord tööturul kehvem sama haridustasemega eestlastega võrreldes, siis kõrgharidusega noorte puhul on see erinevus märgatavalt väiksem (Pavelson, 2005).

Kui eestlaste seas on töötus vähenenud alates 2000. aastast märgatavalt kõikide haridustasemete lõikes, siis mitte-eestlaste puhul on pilt kirjum (joonis 8). Kõige selgema langustrendi saab välja tuua kõrgeima haridustasemega (III tase) mitte-eestlaste seas, kelle puhul töötuse määr vähenes 2001. aastaga võrreldes 13%-lt 6,5%-le 2005. aastal (võrdluseks III taseme haridusega eestlaste töötuse määr oli

2005. aastal 2,5%). II taseme haridusega (kutseharidusega) mitte-eesti rahvustest inimeste töötuse määr on püsinud enam-vähem samal tasemel olles jätkuvalt suurem kui 15% ning kõige madalama haridustasemega inimeste töötuse määr on viimaste aastate jooksul varieerunud 20% ja 30% vahel selget langustrendi näitamata.

Rahvuse lõikes on kõige väiksem erinevus kõrgeima ehk III taseme haridusega (kesk-eri- ja kõrgharidus) inimeste vahel (töötuse määrad vastavalt eestlastel 2,5% ja mitte-eestlastel 6,5%). Erinevus on veel väiksem kõrgharidusega inimeste vahel, vastavalt 2,7% ja 6,4%. Suurimad rahvuselised erinevused on II taseme (kutseharidusega) inimeste tööturunäitajates (joonis 9). Kuigi tööjõus osalemise määras ollakse peaaegu võrdsed, siis mitte-eestlaste tööhõive määr on 59,2% võrreldes eestlaste 65,1%-ga ning töötuse määr on mitte-eestlaste seas peaaegu kolm korda suurem võrreldes sama haridustasemega eestlastega.

Koondumine kõrge tööpuudusega piirkondadesse

Ühe põhjusena mitte-eestlaste kõrge tööpuuduse taga nähakse nende koondumist kõrge tööpuudusega piirkonda Ida-Virumaal.

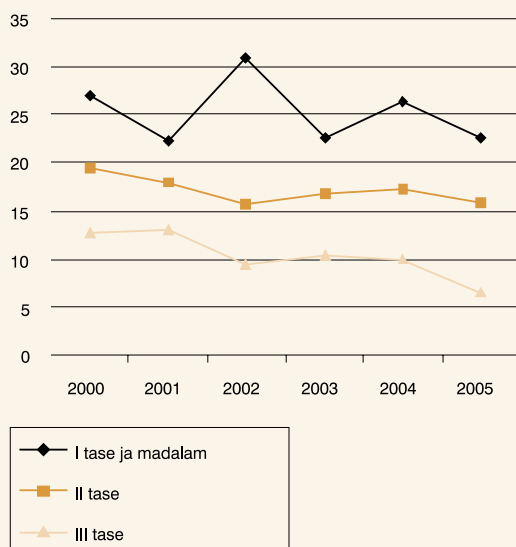
Ida-Virumaa tööpuuduse näitajad on pidevalt olnud Eesti kõige kõrgemate hulgas. Selle põhjuseks peetakse eelkõige seda, et Ida-Virumaale on koondunud vanemad ja kahanevad majandusharud ning seal on taasiseisvumisjärgsete aastate jooksul toimunud enim tööstusettevõtete pankrotistumist või tootmise ümberstruktureerimist. Arvestades, et just Ida-Virumaal on Eesti kõrgemad töötuse määrad, siis on selge, et töötutel on seal kõige raskem tööd leida.

Et 80% Ida-Virumaa elanikkonnast on mitte-eestlased, mõjutavad selle piirkonna tööturu arengud väga tugevalt mitte-eestlaste hakkamasaamist Eesti tööturul. Samuti võib eeldada, et võimalikud keele- ja kultuuribarjäärid avaldavad omakorda mõju mitte-eestlaste tööalasele mobiilsusele ning sellest tulenevalt

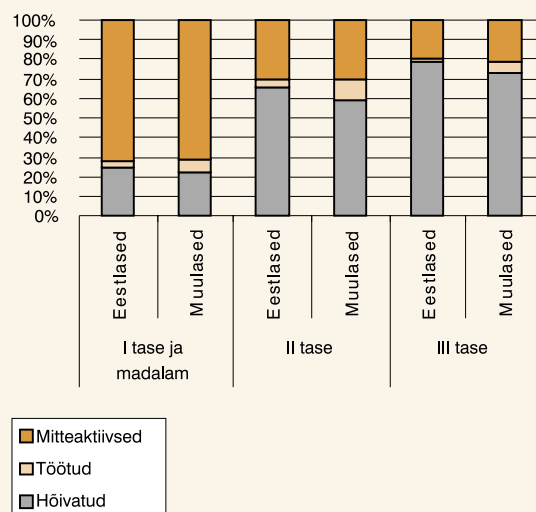
Uuringud näitavad, et eestlaste ja mitte-eestlaste edukust tööturul mõjutab kõige tugevamini haridus ning seda eriti noorte mitte-eestlaste puhul.

Ühe põhjusena mitte-eestlaste kõrge tööpuuduse taga nähakse nende koondumist kõrge tööpuudusega piirkonda Ida-Virumaal.

Joonis 8. 15–74-aastaste mitte-eestlaste töötuse määr ISCED haridustasemete lõikes 2000–2005, %
Allikas: Eesti tööjõu-uuring

Joonis 9. 15–74-aastaste hõiveseisundite osakaalud rahvuse ja ISCED haridustasemete lõikes 2005, %
Allikas: Eesti tööjõu-uuring

Rahvuse lõikes on kõige väiksem erinevus kõrgeima ehk III taseme haridusega (keskeri- ja kõrgharidus) inimeste vahel.

ka hõivele. Võrreldes ülejäänud Eestiga on ka teiste tööturu riskigruppide, (näiteks noorte) hakkamasaamine Ida-Virumaal märgatavalt keerulisem. Kahjuks on seni vähe uuritud, kuid võrd on Ida-Virumaa tööturu olukord tingitud regiooni eripärast ja kuid võrd mängivad seal rolli rahvusspetsiifilised tegurid. Nendes piirkondades, kus venekeelseid elanikke on rohkem (sh Harjumaal ja Tallinnas), tuleks tööturumeetmete pakkumisel pöörata tähelepanu nende spetsiifilistele probleemidele ja vajadustele.

Elukoht ja keeleoskus

Kuna Eestis on erinevate piirkondade reaalne keelekeskkond erinev, mõjutab see seal elavate ja töötavate inimeste keeleoskuse taset ning selle arendamise võimalusi. 2005. aastal läbiviidud küsitlusuuringu põhjal oli venekeelse keelekeskkonnaga Narva linnas aktiivse eesti keele oskusega mitte-eestlasi 12%, Tallinnas seevastu 48%. Eesti keelt mitterääkivaid mitte-eestlaseid oli Tallinnas 16% ja Narvas 62%. Muudes Eesti regionides oli mitte-eestlaste eesti keele oskus omakorda parem kui Tallinnas (Proos, 2005).

	Töötuse määr, %		Tööhõive määr, %	
	Eestlased	Mitte-eestlased	Eestlased	Mitte-eestlased
Põhja-Eesti	4,2	12	67,8	59,5
Tallinn	4,5	12,1	69,3	59,5
Kesk-Eesti	(5,3)	...	57,1	60,8
Kirde-Eesti	...	17,4	46,6	51,7
Lääne-Eesti	5,6	...	54,4	54,9
Lõuna-Eesti	6,3	(6,8)	53,4	54,2
Kokku	5,3	12,9	58,7	56,3

Tabel 1. 15–74-aastaste töötuse määr ja tööhõive määr rahvuse ja piirkonna lõikes, 2005

Allikas: Eesti tööjõu-uuring, 2005

Hoiakutest ja eelarvamustest tulenevad probleemid

Uurides eri rahvuste olukorda tööturul ei saa kõrvale jätta rahvussuhete ja hoiakute võimalikku mõju.

Kuigi integratsioonimonitoringu andmetel ei ole eestlased mitte-eestlaste suhtes just sallimatud, on teatud erinevus hoiakutes siiski ilmne. 2005. aasta monitoringu andmetel on 80% eestlastest häiritud sellest, et mitte-eestlased ei oska eesti keelt ning 59% mitte-eestlaste teistsugusest käitumisest ja elulaadist. Mitte-eestlasi häirivad eestlased oluliselt vähem — vaid 3% neist on tugevalt ja 23% veidi häiritud eestlaste teistsugusest käitumisest ja elulaadist (Pettai, 2005). Seejuures on need näitajad viimasel ajal tõusnud — kui 2002. aasta integratsioonimonitoring näitas suhete mõningast lähenemist võrreldes 2000. aastaga, siis viimase uuringu järgi on lõhed taas suurenenud 2000. aasta tasemele (Kruusvall, 2005). Kuigi mõnevõrra vähenenud, on jätkuvalt üsna kõrge nende eestlaste osakaal, kes ei soovi töötada kollektiivis, kus on palju venelasi (37%). Seejuures on selline tõrjuv hoiak märkimisväärne ning kasvav just noorte hulgas (*ibid*) (eelkõige vähese vene keele oskusega noorte hulgas), mis viitab võimalikele probleemidele tulevikus.

Sellised hoiakud võivad kahtlemata nõrgendada mitte-eestlaste konkurentsivõimet tööturul ja muudes elualdkondades võrreldes eestlastega. Mitte-eestlased ise hindavadki oma positsiooni ühiskonnas sageli nõrgemaks kui eestlaste oma, eestlased tunnetavad sellist

erinevust märksa harvemini. Kui vaid iga neljas eestlane hindab eestlaste positsiooni ühiskonnas kõrgemaks, siis mitte-eestlastest olid sellisel seisukohal rohkem kui pooled (56%). Eriti teravalt tajuvad positsioonide vahesid määramata kodakondsusega ja Venemaa kodanikest mitte-eestlased, kellest vastavalt ligi 75% ja 58% hindas eestlaste positsiooni tunduvalt kõrgemaks (Pettai, 2005).

Nii integratsioonimonitoringust kui teistest uuringutest on ilmnenu, et eestlased suhtuvad sallivamalt Põhjamaadest ja Euroopa Liidust tulevatesse immigrantidesse või võõrtöölisesse kui mujalt maailmast (nn kolmandatest riikidest, sh endise NL-i aladelt) pärit inimestesse.

2005. aasta "Tööelu baromeetri" põhjal leidis vaid väike osa vastanud mitte-eestlastest (3,5%), et neid on töökohal diskrimineeritud rahvuse tõttu ning 8,2%, et neid on diskrimineeritud riigikeele mitteoskamise tõttu. 2005. aasta septembris Tallinnas Inimõiguste Teabeskuse tellimisel läbi viidud küsitlusuuringu andmetel väitis 22,7% vastanud mitte-eestlastest, et neid on tööl diskrimineeritud emakeele tõttu ning 17%, et neid on diskrimineeritud rahvuse tõttu. Sellised erinevused tulemustes näitavad, et kindlat hinnangut diskrimineerivate hoiakute ja ebavõrdse kohtlemise osas tööelus on raske anda, kuid sellele teemale tuleb tähelepanu pöörata.

Tööpoliitika kujundamisel ning võrdse kohtlemise tagamiseks töösuhetes oleks seetõttu oluline tähelepanu pöörata ka tööandjate hoiakutele mitte-eestlaste suhtes.

Mitte-eestlased hindavad oma positsiooni ühiskonnas sageli nõrgemaks kui eestlaste oma, eestlased tunnetavad sellist erinevust märksa harvemini.

Riskirühmale pakutavad teenused ja toetused

Eestis saavad riigi poolt pakutavaid ja finantseeritavaid tööturuteenuseid end Tööturuametis registreerinud töötud ja tööotsijad.

Eestis saavad riigi poolt pakutavaid ja finantseeritavaid tööturuteenuseid end Tööturuametis registreerinud töötud ja tööotsijad. Tööturuteenustele ja -toetustele on õigus Eesti alalisel elanikul, Eestis viibival pagulasel, tähtajalise elamisloa alusel Eestis viibival välismaalasel ning Euroopa Liidu, Euroopa Majanduspiirkonna liikmesriigi või Šveitsi Konföderatsiooni kodanikul. Neile pakutavad tööturuteenused on teavitamine tööturu olukorrast ning tööturuteenustest ja -toetustest, töövahendus, tööturukoolitus, karjääriõustamine, tööpraktika, avalik töö, tööharjutus, palgatoetus, toetus ettevõtluse alustamiseks, tööruumide ja -vahendite kohandamine, töötamiseks vajaliku tehnilise abivahendi tasuta kasutada andmine, abistamine tööintervjuul, tugiisikuga töötamine (vt lisa 1).

Ühelt poolt võivad mitte-eestlastele olla tööturul konkureerimisel takistuseks samad tegurid mis eestlastel — nt hariduse/erialase ettevalmistuse puudumine või selle mittevastavus tööturu vajadustele, vähene töökoogemus, perekonna ja väikelaste olemasolu jms. Teisalt, nagu eelmistes peatükkides kirjeldatud, võivad mitte-eestlased seista silmitsi lisatakistustega nagu puudulik keeleoskus, võimalikud kultuurilised eripärad jms. Seetõttu on mitte-eestlased tööturul sageli raskemas olukorras kui eestlased ning neid käsitletakse ühe riskigrupina. Nagu teistelegi riskirühmadele, koostatakse neile põhjalik individuaalne töötusimiskava kohe arvele-

võtmisel ning vajalike teenuste väljaselgitamine ja teenustele suunamine toimub esmajärjekorras.

Kuigi seadusest tulenevalt määratletakse antud riskirühm puuduliku keeleoskuse kaudu, ei pea peamiseks osutatavaks teenuseks olema tingimata eesti keele koolitus. Immigrantide ja rahvusvähemuste puhul rõhutatakse analüüsides sageli, et kõige paremaid tulemusi nii tööturul eduka konkureerimise kui üldise ühiskonnas toimetuleku seisukohast annavad kombineeritud meetmed — keelekoolitus, erialaõpe, sotsiaalsete oskuste ja toimetuleku toetamine jms. Keelekoolitus eraldiseisvana ei ole enamasti piisav ametialase konkurentsivõime tõstmiseks. Erialakoolitusest üksi võib samas jääda väheks, kui puuduliku keeleoskuse tõttu jääb konkurentsivõime endiselt kesiseks. Lisaks võivad kasina keeleoskusega kaasnedesotsiaalsed raskused ja võimalused ühiskonnaelus osalemiseks on seetõttu piiratud. Tööturuametis pakutavad teenused peavad aitama mitte-eestlasest töötul omandada temale sobiva töökoha jaoks vajaliku keeleoskuse ning seda on soovitatav teha kombineeritult teatud ametialaste oskuste omandamisega nt tööturukoolituse, tööpraktika või muu teenuse abil. Samuti võiks igapäevast tööturualast teavet mitte-eestlastele pakkuda paralleelselt nii eesti kui vene keeles, sest teabe parem levik tööturul aitab märkimisväärselt leevendada nn passiivse töötusimise probleemi ja ennetada pikaajalist töötust.

Kasutatud allikad

- Allaste, A.-A. (2004). *Muutused Eesti koolinoorte uimastitarbimises (ESPAD 1995, 1999, 2003)*. [eusk. tai. ee]
- Ernst & Young Baltic AS. (2005). *Riikliku Integratsiooniprogrammi „Integratsioon Eesti ühiskonnas 2000-2007“ vahehindamisaruanne*.
- Integratsiooni monitooring (2005). TLÜ Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut. [www.meis.ee]
- Kallaste, E., Võrk, A., Leetmaa, R., Roosma, E.-L. (2005). *Töövaldkonna indikaatorite arendamine*. Poliitikauuringute Keskus Praxis.
- Kodakondsus- ja Migratsiooniamet. (2006). *2005. aasta Kodakondsus- ja Migratsiooniametis. Statistiline ülevaade*.
- Kruusvall, J. (2005). *Hinnangud lõimumise edukusele, tulevikuohud ja tõrjuva suhtumise ilmingud*. Kogumikus: Integratsiooni monitooring 2005. TLÜ Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut.
- Lõhmus, L. Trummal, A. (2006). *Süstlavahetusteenuse küllastajate HIV/AIDS-iga seotud riskikäitumine ja teadmised. Esma- ja korduvklientide võrdlev analüüs 2005*. [www.tai.ee]
- Pajumets, M. (2003). *Keskooli lõpetavate neidude kui tulevaste töötajate teadlikkus inimkaubandusest*. [www.enut.ee]
- Pavelson, M. (2000). *Sotsiaal-majanduslik integratsioon: tööhõive ja sissetulekud*. Kogumikus: Integratsioon Eesti ühiskonnas. Monitooring 2000. TLÜ Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut.
- Pavelson, M. (2002). *Töö, sissetulek ja toimetulek: integratsiooni sotsiaalmajanduslik tagapõhi*. Kogumikus: Integratsioon Eesti ühiskonnas. Monitooring 2002. TLÜ Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut.
- Pavelson, M. (2005). *Eestlaste ja eestivenelaste sotsiaal-majanduslik seisund: ootused ja muutused*. Kogumikus: Integratsiooni monitooring 2005. TLÜ Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut.
- Pettai, I, Kase, H, Proos, I. (2006). *Prostitutsiooni tähendus Eesti ühiskonnas: Sisejulgeolek või majanduslik kasu*. Eesti Avatud Ühiskonna Instituut
- Pettai, I. (2005). *Sallivus rahvussuhetes Eestis*. Kogumikus: Integratsiooni monitooring 2005. TLÜ Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut.
- Pettai, I. ja Proos, I. (1999). *Millal mitte-eestlasest saab Eesti kodanik?* Tallinn: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut
- Proos, I. (2005). *Eestivenelaste keeleoskus ja suhtumine 2007. aasta gümnaasiumireformi*. Kogumikus: Integratsiooni monitooring 2005. TLÜ Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut.
- Sotsiaalministeerium. (2006). *Tööturu riskirühmad: pikaajaliselt töötud*. – *Teemaleht*. Sotsiaalministeeriumi Toimetised nr 2/2006.
- Statistikaamet. (2005). *Rahvastiku kodakondsuskoosseisust Eestis ja teiste Euroopa riikides*. Eesti Statistikaameti teemaleht.
- Thorogood, D. (2005). *Migration statistics in Europe — the effects of differences in concepts and definitions*. — 28th CEIES seminar: Migration statistics — Social and economic impacts with respect to the labour market. European Communities.
- Tööelu baromeeter 2005. Elanikkonna uuringu aruanne*. (2006). Saar Poll OÜ, tellija: EV Sotsiaalministeerium.
- United Nations. (1998). *Recommendations on Statistics of International Migration — Revision 1*. Statistical Paper Series M, No. 58, Rev. 1.
- Venesaar, U., Hinnosaar, M., Luuk, M., Marksoo, Ü. (2004). *Pikaajaline töötus Eestis*. Tallinn: Sotsiaalministeerium, Tallinna Tehnikaülikool, Eesti Majanduse Instituut.

Lisa 1. Tööturuameti poolt töötutele ja tööotsijatele pakutavad tööturuteenused ja -toetused

Teenuse või toetuse nimi	Teenuse või toetuse kirjeldus
Teenused	
Teavitamine tööturu olukorrast ning tööturuteenustest ja -toetustest	Teenuse eesmärk on anda töötutele ja tööotsijatele teavet, mis aitab neil paremini tööd leida. Informatsiooni jagatakse tööturuteenuste ja -toetuste sisust ja nende saamise tingimustest ning tööturu seisust ja selle muudatustest.
Töövahendus	Töötule või tööotsijale sobiva töö ja tööandjale sobiva töötaja leidmine. Peamine Tööturuameti poolt osutatav teenus. Kui töötule sobiva töö leidmiseks üksnes töövahendusest ei piisa, püütakse töö leidmise võimaluste parandamiseks rakendada muid teenuseid.
Tööturukoolitus	Tööturukoolitus on töötule korraldatav tööalane koolitus, kus omandatakse või arendatakse ameti- või muid oskusi, mis soodustavad isiku tööerakendumist. Tööturukoolituse raames võimaldatakse esmast ehk nn kohanemiskoolitust ning eri- või kutsealast täiend- või ümberõpet. Koolituse maksimaalne kestus on 12 kuud. Tööturukoolituses osalemise ajal töötuna arvelolek ei katke. Noori ja inimesi, kellel puudub igasugune kutse- või erialaharidus, üritatakse esmalt suunata tagasi haridussüsteemi iseseisvalt haridust omandama. Tööturukoolituse eesmärk on siiski eelkõige täiend- või ümberõppe võimaldamine, kuid põhjendatud vajaduse korral pakutakse ka esmast erialast väljaõpet. Vähemalt 40 tundi kestva tööturukoolituse puhul on võimalik taotleda stipendiumi. Kõigil tööturukoolitusel osalejatel on õigus taotleda sõidu- ja majutustoetust.
Tööpraktika	Tööpraktika kestus on kuni 4 kuud. Selle aja jooksul praktiseerib töötut tööandja juures konkreetsetel töö- või ametikohal, saades tööpraktikal viibitud aja jooksul stipendiumi. Ka on tööpraktikal osalejal õigus taotleda sõidu- ja majutustoetust. Töötut on ette nähtud juhendajatasu. Tööpraktika eesmärk on konkreetsete praktiliste tööoskuste omandamine tegelikus töökeskkonnas. Tööpraktika kestus on seega kuni 8 tundi päevas ehk kuni 40 tundi nädalas. 16–17-aastane töötut osaleb tööpraktikal kuni 7 tundi päevas ehk kuni 35 tundi nädalas. Tööpraktikal osalemise ajal töötuna arvelolek ei katke.
Toetus ettevõtluse alustamiseks	Teenuse eesmärk on luua töötutele nišš tööturule sisenemiseks ettevõtluse alustamise kaudu (aidates seeläbi ideaalis luua endale ja potentsiaalselt ka mõne teise töötut jaoks uus töökoht). Ettevõtluse alustamise toetust on võimalik taotleda töötul, kes on vähemalt 18-aastane ja kes on läbinud ettevõtluskoolituse või kellel on kutse- või kõrgharidus majanduse alal või kes omab ettevõtluskogemust. Äriplaani koostamiseks on töötul võimalik taotleda abi ja koolitust. Teenuse saamisel töötuna arvelolek lõpetatakse.
Avalik töö	Lühiajaline töö töötut aktiveerimiseks ja tema tööharjumuse säilitamiseks. Töötut suunatakse tema nõusolekul avalikule tööle kuni 10 tööpäevaks, kuid mitte kauemaks kui 50 tunniks ühe kuu jooksul. Töötut osaleb avalikus töös kuni 8 tundi päevas ja kuni 25 tundi nädalas. 16–17-aastane töötut osaleb avalikus töös kuni 7 tundi päevas ja kuni 25 tundi nädalas. Avalikul tööl osalejatele maksab avaliku töö teenuse pakkuja tasu, mis ei või olla väiksem kui Vabariigi Valitsuse kehtestatud tunnipalga alammäär. Avalikul tööl osalemise ajal töötuna arvel olek ei katke. Avalikku tööd rahastab kohalik omavalitsus.
Karjääri-nõustamine	Karjäärinõustamine on töötule ja töö- või teenistussuhte lõpetamise kohta teate saanud töötutisijale tema isikuomadustele, haridusele ja oskustele vastava haridustee, tööalase valiku, koolituse või töö soovitamise. Karjäärinõustamise eesmärk on nõustada isikut töö- või kutsevaliku, töö saamise ja karjääri kujundamise küsimustes.
Tööharjutus	Tööharjutus on töötule tööharjumuse taastamiseks või esmase tööharjumuse omandamiseks osutatav tööturuteenus. Tööharjutuse eesmärk on valmistada töötut ette töökäimiseks või teistes aktiivsetes tööturumeetmetes osalemiseks. Tööharjutuse kestus on kuni kolm kuud ning selles osalemise perioodil on töötul õigus taotleda stipendiumi.

<p>Palgatoetus</p>	<p>Palgatoetus on tööandjale töötü töölerakendamiseks makstav toetus. Palgatoetusega saab tööle rakendada töötü, kes on töötuna arvelevõtmisele eelnenud 12 kuu jooksul vabanenud vanglast ning töötü, kes on olnud töötuna arvel järjest üle 12 kuu ega ole tööd leidnud. 16–24-aastase töötü saab palgatoetusega tööle rakendada, kui ta on olnud töötuna arvel järjest üle 6 kuu ega ole tööd leidnud.</p>
<p>Tööruumide ja -vahendite kohandamine</p>	<p>Tööruumide või töövahendite kohandamise teenus on mõeldud puudega inimestele. Teenus seisneb tööandja ehitise, ruumi, töökoha või töövahendi puudega isikule ligipääsetavaks ja kasutatavaks muutmises. Tööturuameti piirkondlik osakond hüvitab tööandjale pärast puudega isiku tööandja juures tööle või teenistusse asumist töökoha ja -vahendi kohandamise maksumusest 50 protsenti, kuid mitte rohkem kehtestatud hüvitise ülemmäärast.</p>
<p>Töötamiseks vajaliku abivahendi tasuta kasutada andmine</p>	<p>Töötamiseks vajalik tehniline abivahend on abivahend, milleta isikul ei ole puudest tulenevalt võimalik tööülesandeid täita. Seejuures ei loeta töötamiseks vajalikuks tehniliseks abivahendiks vahendit, mis on puudest olenemata vajalik tööülesannete täitmiseks või mis on puudega inimesele vajalik igapäevaeluga toimetulekuks.</p>
<p>Abistamine töointervjuul</p>	<p>Teenus on mõeldud puudega töötule, kes vajab puudest tulenevalt abi töointervjuul tööandjaga suhtlemiseks.</p>
<p>Tugiisikuga töötamine</p>	<p>Tugiisikuga töötamise võimaldamine on tööturuteenus puudega töötule, kes vajab töötamisel puudest tulenevat abi ja juhendamist.</p>
<p>Toetused</p>	
<p>Töötuskindlustushüvitis</p>	<p>Hüvitise saamise õigus on töötuna arvel oleval töötul, kes vastab töötuskindlustuse seaduses sätestatud tingimustele. Hüvitise määr sõltub töötü varasemast sissetulekust, mille pealt maksti töötuskindlustushüvitise makset. Töötuskindlustushüvitise saamiseks on vajalik vähemalt 12-kuuline kindlustusstaaž töötuna arvele võtmisele eelneva 24 kuu jooksul.</p>
<p>Töötutoetus</p>	<p>Toetuse määr sätestatakse igaks eelarve-aastaks riigieelarve seadusega. Toetuse saamise õigus on töötuna arvel olevatel töötutel, kellel puudub töötutoetusest suurem sissetulek ja kes on töötuna arvele võtmisele eelneva 12 kuu jooksul vähemalt 180 päeva töötanud või olnud hõivatud tööga võrdsustatud tegevuse või tegevusega, mis ei võimaldanud töötada või tegeleda töötamisega võrdsustatud tegevusega. Nimetatud tegevused on loetletud tööturuteenuste ja -toetuste seaduses.</p>
<p>Stipendium</p>	<p>Toetus tööharjutuses, tööturukoolituses või tööpraktikas osalevale töötule, mille eesmärk on aktiivsetes tööturumeetmetes osalemise motivatsiooni suurendamine ja teenuses osalemisega kaasnevate võimalike täiendavate kulutuste hüvitamine. Õigus saada stipendiumi on töötul, kes osaleb järgmistes aktiivsetes tööturumeetmetes: vähemalt 40 tundi kestev tööturukoolitus, tööpraktika ning tööharjutus. Stipendiumi maksmise aluseks on teenuse pakkuja poolt esitatavad andmed. Tööturukoolituse stipendiumi suurus arvutatakse stipendiumi ühekordse tunnimäära alusel iga õppetööl osaletud tunni eest; tööpraktika stipendiumi arvutatakse iga tööpraktikal osaletud tunni eest. Selle suuruseks esimesel kuul on stipendiumi ühekordne, teisel kuul pooleteistkordne, kolmandal ja neljandal kuul kahekordne tunnimäär. Tööharjutuse stipendiumi arvutatakse iga tööharjutuses osaletud tunni eest. Seejuures on stipendiumi suuruseks stipendiumi pool tunnimäär. Stipendiumi makstakse kord kuus vastavalt töötü soovile tema pangakontole või posti teel. Stipendiumi tunnimäär kehtestatakse igaks eelarve-aastaks riigieelarvega. Uus määr ei või olla kehtivast määrast väiksem.</p>
<p>Sõidu- ja majutustoetus</p>	<p>Toetus tööpraktikal või tööturukoolitusel osalevatele töötutele, mille eesmärk on võimaldada töötul katta koolitus- või praktikakohta ja sealt koju jõudmiseks vajalikud transpordikulud. Juhul, kui elu- ja koolituskoha vahel regulaarne transpordiühendus puudub, on töötul võimalik kasutada toetust majutuse eest tasumiseks. Töötule hüvitatakse ühe päeva kohta kas sõidu- või majutuskulud. Toetust makstakse kord kuus vastavalt töötü soovile tema pangakontole või posti teel. Sõidu- ja majutustoetuse ülemmäär kuus kehtestatakse igaks eelarveaastaks riigieelarvega. Sõidu- ja majutustoetuse uus määr ei või olla väiksem kehtivast toetuse määrast.</p>

Tööturu riskirühmad: mitte-eestlased

- Riskirühma määratlus ja kirjeldus

Kodakondsus. Päritoluriik. Rahvus. Olukord tööturul rahvuse lõikes. Eesti keele oskus

- Riskirühma peamised takistused tööturul

Vähese keeleoskuse tõttu on tööturule sisenemine raskendatud. Mitte-eestlastest noorte kõrge tööpuudus. Noored ja keeleoskus. Haridustaseme ja kvalifikatsiooni mittevastavus tööturu vajadustele. Koondumine kõrge tööpuudusega piirkondadesse. Elukoht ja keeleoskus. Hoiakutest ja eelarvamustest tulenevad probleemid.

- Riskirühmale pakutavad teenused ja toetused

Varem ilmunud toimetised:

2/2006 Tööturu riskirühmad: pikaajaliselt töötud. - *Teemaleht*.

1/2006 Sooline ebavõrdsus: hoiakud ja olukord Eestis. - *Poliitikaanalüüs*.

Teemaleht on sotsiaalministeeriumi toimetiste sari, mille eesmärgiks on anda lühi-ülevaateid ja trendide kirjeldusi ühel konkreetsel sotsiaal-, töö- või tervise poliitikaga seotud teemal ja seeläbi kaasa aidata teadmispõhise poliitika kujundamisele.